

DALŠÍ MEZINÁRODNÍ ROZEZNÁVACÍ ZNAKY ZDRAVOTNICKÉ SLUŽBY

RNDr. Marek Jukl, Ph.D.

Přírodovědecká fakulta UP Olomouc

Článek se zabývá přijetím nového mezinárodního rozeznávacího znaku zdravotnické služby, způsobem jeho užívání a důsledky pro mezinárodní humanitární právo.

Klíčová slova: mezinárodní rozeznávací znak, zdravotnická služba, zdravotnický personál, zdravotnické jednotky, ochranná funkce, identifikační funkce, červený kříž, červený půlměsíc, červený krystal.

Zdravot. právo v praxi; 2006; 2: 29–31

Diplomatická konference, konaná v prosinci roku 2005 v Ženevě¹, přijala další nový mezinárodní rozeznávací znak zdravotnické služby, který doplňuje více než 100 let užívaný znak červeného kříže (ČK) či červeného půlměsíce (ČP). V tomto příspěvku pojednám o příčinách přijetí dalšího znaku a změnách v mezinárodním humanitárním právu, které tímto nastávají.

Zdravotnické jednotky a příslušný zdravotnický a duchovní personál používá na základě mezinárodního humanitárního práva **ochranu** před útokem a jakýmkoli aktem násilí v situaci ozbrojeného konfliktu². Aby tato ochrana mohla být reálně poskytnuta, **musí být zdravotnická služba rozpoznatelná**. K tomuto účelu zavádí mezinárodní právo mezinárodní rozeznávací (též ochranné) znaky, kterými podle Ženevských úmluv jsou nyní **červený kříž**, popř. **červený půlměsíc na bílém poli**.

Připomeňme, že znak červeného kříže (zavedený r. 1863) vznikl obrácením barev vlajky Švýcarské konfederace a je prostý jakéhokoli náboženského či politického významu. Přesto mu byl v některých muslimských zemích náboženský význam přisuzován a následně byla kodifikována jeho rovnocenná alternativa – červený půlměsíc na bílém poli. Oba znaky mají **stejnou platnost a musí být respektovány celosvětově**, každý stát však pro svůj vlastní personál může užívat toliko **jeden** z nich (viz čl. 38 I. Ženevské úmluvy (1949)³).

Platné mezinárodní humanitární právo nepřipouští **žádné další symboly** ve významu rozeznávacího znaku zdravotnické služby. Přesto v některých státech

přetrvávala snaha užívat symboly jiné (Izrael – červená Davidova hvězda, Libanon – červený cedr, Zimbabve – červená hvězda, Indie – červená svastika aj.) nebo užívat symbolů červeného kříže a červeného půlměsíce současně (Eritrea, Kazachstán).

Znak červeného kříže a červeného půlměsíce se užívá rovněž v tzv. **identifikační funkci** – pro označení personálu složek Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce – v případě jeho národních organizací (národní společnosti) byl problém týž a bránil uznání národních společností daných států jako takových⁴.

Tento stav byl příčinou mnohých komplikací a otázka uznání dalších symbolů získávala politický podtext. Z odborného hlediska bylo nutno snahám o rozšíření počtu symbolů k označení téhož oponovat – s rostoucím počtem symbolů, které by měly předešlým význam regionální, by klesala jejich ochranná hodnota, neboť by se situace stávala méně přehlednou. Snahou nalézt východisko ze střetu zájmů politických a věcných byla práce Stálé komise ČK&ČP (Ženeva), která se na základě mandátu XXVII. Mezinárodní konference ČK&ČP (Ženeva, 1999) ujala hledání komplexního a trvalého řešení – tedy navrzení dalšího znaku prostého jakéhokoli náboženského či politického významu a proto bez problémů přijímaného v každé zemi světa a který by tak vyřešil problém zemí, které nechtějí zvolit žádný ze znaků současných⁵. V r. 2000 tak spatřil světlo světa návrh **III. Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám** a nového znaku – tzv. **červeného krystalu**.

Následovalo několik let jednání, které byly završeny v loňském roce, kdy vláda Švýcarské konfederace, jakožto depozitář Ženevských úmluv, došla po předběžných diplomatických sondážích k závěru, že atmosféra bude přijetí dalšího znaku pravděpodobně příznivá a svolala na dny 5.–6. prosince 2005 do Ženevy Diplomatickou konferenci. Na této Diplomatické konferenci byl po složitých jednáních v časných hodinách dne 8. prosince přijat **Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o přijetí dalšího rozeznávacího znaku** (III. Dodatkový protokol).

Co je ve stručnosti jeho obsahem a jaké bude mít důsledky? Předmětem III. Dodatkového protokolu (III. DP) je zavedení:

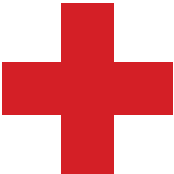
- dalšího mezinárodního rozeznávacího znaku pro zdravotnické jednotky a personál,
- dalšího identifikačního znaku v rámci Mezinárodního hnutí ČK&ČP.

I. Mezinárodní rozeznávací znak pro zdravotnické jednotky a personál

Vedle dosud mezinárodně uznaných rozeznávacích znaků, kterými dle Ženevských úmluv o ochraně obětí válek (1949) jsou červený kříž, červený půlměsíc a červený lev a slunce zavádí III. DP znak další, kterým je červený čtvercový rámec na bílém poli postavený na hrot (**červený krystal**).

Tento znak má stejný a rovnocenný význam dosud existujícím znakům, stejné určení a stejný způsob užití, tj. je v souladu s ustanovením Ženevských úmluv,

Obrázek 1. Rozeznávací znaky dle Ženevských úmluv

			
červený kříž	červený půlměsíc	červený lev a slunce	červený krystal - ochranná funkce

I. a II. DP k těmto úmluvám určen **k označení zdravotnických jednotek, jejich materiálu a personálu a jejich ochraně** v situaci ozbrojeného konfliktu.

Po vstupu III. DP v platnost bude situace následující:

1. Každý stát, který se stane smluvní stranou III. DP, bude povinen znak červeného krystalu **respektovat** a poskytnout takto označeným osobám, materiálu a budovám ochranu a respekt, jak vyplývá z mezinárodního humanitárního práva⁸.

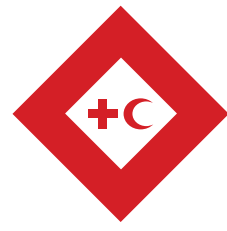
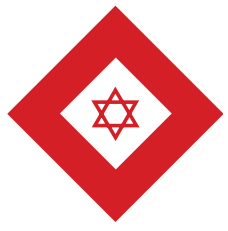
Pro označení **svých vlastních zdravotnických jednotek a personálu** bude tento stát moci buď

- nadále užívat dosud jím užívaný znak (tj. červený kříž nebo červený půlměsíc), nebo se rozhodnout pro užívání znaku červený krystal. Přitom však bude vždy užívat pro svůj veškerý personál a jednotky⁷ pouze **znaku jediného**, a to jak na území vlastním, či na území státu jiného. **Dočasně a za mimořádných okolností**, kdy by červený krystal mohl zajistit efektivnější ochranu, bude moci stát pro svou vojenskou zdravotnickou službu užít právě znaku červeného krystalu (a to i jen pro část jednotek/personálu)⁹.
2. Národní společnost státu, který bude smluvní stranou III. DP, bude pro ochranné označení svých zdravotnických jednotek a personálu užívat též znak, pro nějž se stát dle odst. 1. rozhodne. **Dočasně a za mimořádných okolností**, kdy by červený krystal mohl zajistit efektivnější ochranu, bude moci národní společnost kteréhokoli státu⁹ také užít znaku červeného krystalu (a to i jen pro část svých jednotek/personálu).
3. Mezinárodní výbor Červeného kříže (MVČK) a Mezinárodní federace (MF) ČK&ČP bude mít možnost za výjimečných okolností a k usnadnění své činnosti užít červeného krystalu (a to nejen pro personál a činnosti zdravotnické).
4. Zdravotnické jednotky a personál účastníci se mise OSN bude moci užít kterýkoli ze znaků červeného kříže, červeného půlměsíce, červeného lva a slunce nebo červeného krystalu. Užije se vždy znaku jediného pro danou misi, a to se souhlasem států, kterým uvedený personál náleží¹⁰.

II. Identifikační znak složek Mezinárodního hnutí ČK&ČP

Jako **identifikační symboly** jsou v souladu s Ženevskými úmluvami a Stanovami hnutí ČK&ČP v současnosti přípustné červený kříž nebo červený půlměsíc. III. DP konstatuje, že přijetí červeného krystalu neznamená změnu názvu Hnutí ani jeho složek – tj. Mezinárodního výboru ČK, Mezinárodní federace ČK&ČP a jednotlivých národních společností ČK či ČP. Možnost užití červeného krystalu ze strany MVČK a MFČK&ČP a pro zdravotnické jednotky/personál národních společností již byla popsána v bodě I.

Obrázek 2. Červený krystal – identifikační funkce (některé možné příklady)

		
společnost Červeného kříže	společnost Červeného kříže a červeného půlměsíce	společnost Davidovy hvězdy

Po vstupu III. DP v platnost vzniká pro národní společnosti zemí, které se pro jeho užívání rozhodnou dle odst. 1., **možnost** rozhodnout se dále používat v identifikační funkci červeného krystalu (tj. jako znak dané národní společnosti). Znak v takovém případě bude tvořen červeným krystalem, v jehož středu bude dle rozhodnutí národní společnosti umístěn červený kříž, červený půlměsíc (popř. i oba tyto znaky) či červený lev a slunce, nebo jiný znak, který daná organizace (kandidát na členství v Mezinárodním hnutí ČK&ČP) užívá a byl do podpisu III. DP předmětem jednání s MVČK (obrázek 2). Poslední varianta přichází v úvahu pro Společnost Davidovy hvězdy (MDA)¹¹, kdy by oním vloženým symbolem byla Davidova hvězda v červené barvě (obrázek 2). Název takové národní společnosti bude odpovídat názvu vloženého symbolu. Červený krystal doplněný jiným znakem (než červeným křížem, půlměsícem, lvem a sluncem) může národní společnost užívat **jen na svém státním území**.

Zde dodejme, že užití červeného krystalu pro národní společnost, stejně jako uznání národních společností užívajících jiný znak než ČK nebo ČP, bude možné až po schválení příslušné změny Stanov Mezinárodního hnutí ČK&ČP, která bude v červnu 2006 předložena mimořádné Mezinárodní konferenci ČK&ČP.

Obecně zůstává v platnosti zásada, že užívání znaků národními společnostmi musí odpovídat ná-

rodní legislativě a na území jiného státu souhlasu tamní národní společnosti a tamní legislativě.

Je jisté účelné položit si otázku, zda červený krystal opravdu naplní to, co bylo od nového znaku očekáváno, jak jsme uvedli v úvodní části. Je třeba poznamenat, že III. DP přirozeně **zavazuje pouze své smluvní strany** – stát, který není smlouvou vázán, není povinen ochranný znak červeného krystalu respektovat¹². Z toho plyne, že do doby univerzální ratifikace III. DP je jeho efektivní ochranná funkce do jisté míry omezena. Jak rychle bude proces přijetí III. DP probíhat předvídat nelze. Určitým nepříliš pozitivním signálem je to, že III. DP Diplomatičskou konferencí nebyl přes veškerou snahu před jejím zahájením i během konference nakonec přijat konsekválně (ze 135 přítomných hlasovalo pro 98)¹³. Po určitou dobu bude tedy jeho efektivní užití pravděpodobně regionálně omezeno.

Česká republika připojila k III. DP podpis 12. 4. 2006 a ratifikační řízení bylo zahájeno.

III. Dodatkový protokol vstoupí v platnost půl roku po té, co jej ratifikují (resp. uloží listiny o přístupu) alespoň dvě země¹⁴.

RNDr. Marek Jukl, Ph.D.
Přírodovědecká fakulta UP v Olomouci
tr. Svobody 26, 771 46 Olomouc
e-mail: jukl@upol.cz

Poznámky

¹ Konference zástupců států – smluvních stran Ženevských úmluv (192 sml. str.) – Diplomatičská konference o přijetí III. Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám (Conférence diplomatique relative à l'adoption d'un IIIe Protocole additionnel aux Conventions Genève) proběhla 5.–8. 12. 2005, autor byl členem vládní delegace ČR.

² Podrobněji bylo o problematice mezinárodního humanitárního práva na stránkách tohoto časopisu pojednáno v čísle 3/2005.

³ Čl. 38 hovoří rovněž o znaku červeného lva a slunce, který užíval toliko Írán v letech 1929–1980, platnost měl však celosvětovou – stejně jako ČK a ČP. Viz též poznámku pod čarou č. 8.

⁴ Uznávání národních společností je v kompetenci Mezinárodního výboru ČK, který vychází ze Stanov Mezinárodního hnutí ČK&ČP přijatých mezinárodním společenstvím.

⁵ Z citovaných zemí se již jedná jen o Izrael (a jeho Společnost Davidovy hvězdy) a Eritreu, ostatní země se již rozhodly pro některý ze znaků ČK nebo ČP.

⁶ A to např. bez ohledu zda strana, které tyto/tyto náleží, je či není smluvní stranou III. DP.

⁷ Ať se již jedná o vojenskou zdravotnickou službu, zdravotnické útvary Národní společnosti ČK/ČP či civilní zdravotnická zařízení.

⁸ Za této situace by mohl stejným způsobem užít kterýkoli ze znaků červeného kříže, červeného půlměsíce či červeného lva a slunce (posledně jmenovaný znak by tak teoreticky mohl být stranami III. DP znovu užíván, jeho možnost užívání dle dosavadní mezinárodněprávní úpravy zanikla r. 1980). Toto ustanovení se využije především v situacích, kdy zdravotnická služba působí mimo své státní území – může tak použít znaku, který bude v dané zemi lépe znám.

⁹ Tj. i toho, který není smluvní stranou III. DP.

¹⁰ Toto ustanovení může být pro mise OSN přínosem, neboť bude možné použít ten znak, který je v daném místě lépe znám.

¹¹ MDA působí v Izraeli, nemohla však dosud být uznána za národní společnost, neboť dle Stanov MH ČK&ČP musí každá NS užít buď znak ČK nebo ČP. Tato skutečnost byla jednou z hlavních příčin přijetí III. DP.

¹² Zdravotnická jednotka je chráněna i pokud není označena rozeznávacím znakem – v tom případě však jako taková může být těžko rozpoznána (a ochrana se stává fikcí). Stát, který není stranou III. DP rovněž nemusí informaci o novém znaku šířit v řadách svých ozbrojených sil.

¹³ Oponenty byly především muslimské země – důvody můžeme hledat ve zpolitizování této otázky – např. v domněnce, že motivem pro přijetí nového znaku je snaha umožnit Izraeli užívat mezinárodně uznaného rozeznávacího znaku, která byla ze strany USA podpořena pozastavením plateb příspěvků mezinárodním orgánům ČK.

¹⁴ K 1. 8. 2006 III. DP podepsalo 76 zemí. Ratifikovalo jej Švýcarsko a Norsko, pro něž vstoupí v platnost dnem 14. 1. 2007. Pro každou další zemi vstoupí v platnost půl roku po příslušné ratifikaci. Na základě změny Stanov Mezinárodního hnutí ČK&ČP byla dne 22. 6. 2006 izraelská MDA uznána za národní společnost.

Literatura

1. Bugnion F. Towards a comprehensive solution to the question of the emblem. 4. vyd. Geneva: ICRC 2006. 85 s.
2. Haug H, Gasser HP. Humanity for all, 1. vyd. Berne, Stuttgart, Vienna: Haupt Publishers 1993. 682 s.
3. Ivanová K, Klos R. Kapitoly z lékařské etiky. 2. vyd. Olomouc: Vyd. Univ. Palackého 200. 146 s.
4. Jukl M. Ženevské úmluvy a dodatkové protokoly (stručný přehled). 2. vyd. Praha: Úřad Českého červeného kříže 2005. 56 s.
5. Jukl M. Zdravotnický pracovník a mezinárodní humanitární právo. Zdravotnické právo v praxi 2005; 3: 49–52.
6. Internetové stránky Mezinárodního výboru Červeného kříže: www.cicr.org.